

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย

ในการศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อค้นคว้าหาข้อเท็จจริงและเหตุผลเชิงลึก โดยเก็บข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง (Key Performance) และเป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์หรือลักษณะของคนใน (Emic) รายละเอียดของระเบียบวิธีการศึกษามีดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ประชากรของการศึกษานี้ (ฝ่ายจริยศึกษา, 2544 : 92-145) ได้แก่

1.1 โรงเรียนที่มีการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และได้รับรางวัลการจัดจริยศึกษาดีเด่นของกระทรวงศึกษาธิการ ระหว่างปี พ.ศ.2540-2544 (5 ปีย้อนหลัง) และตั้งอยู่ใน 14 จังหวัดภาคใต้ ประชากรที่ใช้ศึกษานี้มีทั้งหมด 59 โรงเรียน

การเลือกศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 (นักเรียนอายุ 9-12 ปี) เนื่องจากผลการศึกษาของนักวิจัยเรื่อง จริยธรรมในประเทศไทย คือ ดวงเดือน (2538 : 68) และ สุรเชษฐ์ (2545 : 74-75) พบว่า ช่วงของชั้นเรียน (ป.4-ป.6) และช่วงอายุของนักเรียน (9-12 ปี) เป็นช่วงที่มีความเหมาะสมมากที่สุดในการปลูกฝังจริยธรรมและจะทำให้จริยธรรมเหล่านั้นติดตัวไปจนเป็นผู้ใหญ่ ช่วงชั้นและอายุดังกล่าวจึงมีความสำคัญ และการศึกษานี้ได้ใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการศึกษาการสร้างจริยธรรมในช่วงชั้นและอายุดังกล่าว

การเลือกศึกษาช่วงปี พ.ศ.2540-2544 เนื่องมาจากการศึกษานี้เก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนมีนาคม พ.ศ.2546 ซึ่งขณะนั้นยังไม่ประกาศผลโรงเรียนและครูที่จะได้รับรางวัลในปี พ.ศ.2545 ผู้ศึกษาจึงใช้ปี พ.ศ.2544 ย้อนหลังไป และเก็บข้อมูลช่วง 5 ปีย้อนหลัง ช่วงปีศึกษาจึงเป็น พ.ศ.2540-2544

1.2 ครู ผู้สอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และได้รับรางวัลผู้มีผลงานด้านจริยศึกษาดีเด่น ระหว่างปี พ.ศ.2540-2544 และสอนอยู่โรงเรียนใน 14 จังหวัดภาคใต้ ประชากรครูมีทั้งหมด 66 คน

ในการศึกษานี้ประชากรทั้ง 2 กลุ่ม รวม 125 คน ได้เก็บข้อมูลทั้งหมดโดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ (หรือการทอตอบ) และได้รับกลับคืนมา 62 ชุด คิดเป็นร้อยละ 50 (ดูตาราง 2)

สาเหตุที่ได้รับคืนมาไม่ครบทั้งหมด เนื่องมาจากการศึกษานี้เก็บข้อมูลช่วง พ.ศ.2540-2544 ซึ่งโรงเรียนและครูที่เป็นประชากรศึกษาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก กล่าวคือ ผู้อำนวยการโรงเรียนย้ายที่ทำงานบ้าง เกษียณอายุบ้าง ผู้อำนวยการคนใหม่ไม่ทราบข้อมูล ส่วนประชากรครูที่ได้ไม่ครบเพราะย้ายที่ทำงานบ้าง ย้ายที่อยู่บ้าง เกษียณอายุบ้าง ลาออกบ้าง ที่เป็นผู้หญิงสมรสแล้วเปลี่ยนนามสกุล บ้าง ทำให้ไม่สามารถติดตามได้

แบบสอบถามที่ได้กลับคืนมาทั้งหมด 62 ชุด จำแนกออกเป็นโรงเรียนได้กลับคืนมา 32 ชุด (ร้อยละ 54) ครูได้กลับคืนมา 30 ชุด (ร้อยละ 45)

ข้อมูลจากแบบสอบถามทั้ง 62 ชุดนี้จะนำมาวิเคราะห์ผลและตอบใจทวิวิจัยข้อ 1 และ 2

2. การคัดเลือกตัวอย่าง

ในการศึกษาเพื่อจะตอบใจทวิวิจัยข้อ 3 ได้ทำการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) จากกลุ่มตัวอย่าง 62 คน แล้วคัดเลือกมาทั้งหมด 16 คน เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน 6 คน และครู 10 คน (ดูตาราง 2)

การคัดเลือกตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม มีหลักเกณฑ์ดังนี้คือ ได้คำนึงถึงความตรงประเด็น (Validity) จึงใช้วิธีการสามเส้า (Triangulation) และในการทดสอบ 3 เส้าได้ใช้ประเด็นเรื่องศาสนา มาจัดกลุ่มตัวอย่างดังนี้

2.1 โรงเรียน การเลือกโรงเรียนซึ่งได้รับรางวัลเพื่อจะเก็บรวบรวมข้อมูล จะแบ่งออกเป็นโรงเรียนที่อยู่ในจังหวัดที่ประชากรมากกว่าร้อยละ 50 นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่

โรงเรียนอนุบาลป่าบอน อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง

โรงเรียนวัดตำนาน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง และ

โรงเรียนวัดพังก อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

และจังหวัดที่ประชากรมากกว่าร้อยละ 50 นับถือศาสนาอิสลาม จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่

โรงเรียนบุญยลาภนฤมิตร อำเภอสุโขทัย-ลก จังหวัดนราธิวาส

โรงเรียนเทศบาล 3 (วิมุกตายน) อำเภอสุโขทัย-ลก จังหวัดนราธิวาส และ

โรงเรียนชลธารานิสิงเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

รายละเอียดของประชากรที่นับถือศาสนาพุทธและอิสลามในจังหวัดตัวอย่างดูตาราง 3

ดังนั้น โรงเรียนที่คัดเลือกมาสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมีทั้งหมด 6 โรงเรียน หรือ สัมภาษณ์ผู้อำนวยการ 6 คน

2.2 ครู การเลือกตัวอย่างเพื่อจะสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) ได้ คำนึงถึงการทดสอบ 3 เสาเช่นเดียวกัน จึงใช้ประเด็นเรื่องศาสนามาจัดกลุ่ม และจากการศึกษา ภาคนามพบว่า การสร้างจริยธรรมมีความสำคัญเชื่อมโยงกับลักษณะของการเป็นโรงเรียนของรัฐหรือ เอกชน จึงเก็บตัวอย่างครูในโรงเรียนของรัฐและเอกชนด้วย

กลุ่มตัวอย่างครูที่เลือกมาสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมีทั้งหมด 10 คน

ตาราง 2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่ม	ประชากร (คน)	เก็บได้ (คน)	ร้อยละ	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
โรงเรียน	59	32	54	6
ครู	66	30	45	10
รวม	125	62	50	16

ที่มา : ฝ่ายวิจัยศึกษา กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

ตาราง 3 ประชากรและการนับถือศาสนา

จังหวัด	ประชากร (คน)	นับถือศาสนา (ร้อยละ)		
		พุทธ	อิสลาม	อื่นๆ
พัทลุง	505,116	86	13	1
สงขลา	1,284,846	64	33	3
สตูล	273,702	32	67	1
ปัตตานี	634,116	19	80	1
ยะลา	465,442	28	71	1
นราธิวาส	703,141	17	82	1

ที่มา : ข้อมูลทั่วไปของจังหวัด เดือนมกราคม 2547

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานี้มี 2 ประเภท คือ

1. **แบบสอบถาม** ซึ่งใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องจริยธรรมซึ่งเน้นวิธีการที่ใช้และได้ผลดี ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการสร้างจริยธรรม ซึ่งจะใช้ตอบใจทยอยข้อ 1 และ 2

แบบสอบถามนี้แยกออกเป็น 2 ชุด คือชุดหนึ่งถามผู้อำนวยการโรงเรียนที่ได้รับรางวัล และอีกชุดหนึ่งถามครูผู้ได้รับรางวัล

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามทั้ง 2 ชุด ใช้ส่งทางไปรษณีย์

2. **แนวคำถาม** ซึ่งจะใช้ตอบใจทยอยข้อ 3 จะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จะเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อธิบายรายละเอียดได้เต็มที่ ประเด็นการสัมภาษณ์มีดังนี้

2.1 ลักษณะทั่วไปของโรงเรียน จำนวนครู จำนวนนักเรียน ชาย หญิง จำนวนชั้นเรียน ศาสนาของครู นักเรียน คำขวัญของโรงเรียน

2.2 วิชาที่สอนหรือเคยสอน และที่ชอบสอน

2.3 จริยธรรมที่ยึดถืออยู่มีอะไรบ้าง ได้มาอย่างไร การปลูกฝังจริยธรรมในวัยเด็กจากครอบครัว โรงเรียน

2.4 สิ่งสนใจให้มาสนใจด้านจริยธรรม

2.5 ลักษณะนิสัย สิ่งที่ตนเองเด่นหรือด้อยกว่าผู้อื่น

2.6 ความเคร่งในศาสนา

2.7 บุคคลสำคัญที่เป็นตัวแบบในการดำเนินชีวิตที่เป็นคนไทยและคนต่างชาติ ทำไมจึงยึดเป็นตัวแบบ

2.8 ภูมิหลังของครอบครัว อาชีพของพ่อ-แม่ จำนวนญาติพี่น้อง ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การอบรมสั่งสอน

2.9 ความสัมพันธ์กับเพื่อนที่ทำงาน และนอกที่ทำงาน ชุมชน สังคมที่เกี่ยวข้อง

2.10 การทำงานเพื่อสังคม

2.11 ข้อมูลส่วนบุคคล การศึกษา อาชีพ

2.12 เมื่อรู้สึกท้อถอยจากการทำงานด้านจริยธรรมทำอย่างไร การให้กำลังใจผู้อื่น การปรึกษาปัญหากับผู้อื่น

2.13 ความสำคัญของปัจจัย 6 ตัวในการสร้างจริยธรรมในโรงเรียนได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน สื่อการสอน เนื้อหาหลักสูตร ตัวนักเรียน และสภาพแวดล้อม (ในโรงเรียน ครอบครัวนักเรียน และชุมชนรอบโรงเรียน)

- 2.14 จุดเน้นด้านจริยธรรม
- 2.15 วิธีการสอน
- 2.16 ผลที่ได้รับจากการทำงานด้านจริยธรรมที่ผ่านมา
- 2.17 การทำงานด้านจริยธรรมในอนาคต
และอื่นๆ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือวิจัยนี้มี 2 ประเภทตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นคือ แบบสอบถาม และแนวคำถาม ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือทั้ง 2 กระทำโดยการหาความเชื่อถือได้ (Reliability) และความตรงประเด็น (Validity) ดังนี้

1. การหาความเชื่อถือได้ เพื่อให้ได้คำถามที่น่าเชื่อถือได้นั้น ในการวิจัยนี้ได้ใช้หลักเกณฑ์ 2 ประการดังนี้คือ

1.1 ทบทวนวรรณกรรมจากแนวความคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและประสบการณ์ของผู้วิจัย แล้วจึงนำมาตั้งเป็นคำถาม

1.2 เมื่อได้ข้อคำถามจากข้อ 1.1 แล้ว จึงนำไปทดลองใช้ชักถามกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย (Pre-test) จากนั้นจึงนำข้อคำถามมาปรับปรุงให้ถูกต้องและน่าเชื่อถือ

2. การหาความตรงประเด็น ในการวิจัยนี้ได้หาความตรงประเด็นโดยมีหลักเกณฑ์ 3 ประการดังนี้คือ

2.1 ความเป็นคนใน (Emic) ผู้วิจัยมีอาชีพสอนหนังสือเหมือนกับครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และผู้วิจัยมีความสนใจเรื่องการสร้างจริยธรรมและเริ่มทำงานที่เป็นรูปร่างตั้งแต่ปี 2534 เป็นต้นมา ด้วยการไปอบรมวงสั้นๆ จากต่างประเทศ จากนั้นจึงดำเนินการเปิดวิชาจริยธรรมกับการบริหารและเริ่มสอนตั้งแต่ปี พ.ศ.2539 จนถึงปัจจุบัน และทำการวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรม

ผู้วิจัยจึงเชื่อว่าเป็นผู้ที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่กำลังทำวิจัยนี้ เช่นเดียวกับการเป็นคนใน

2.2 ใช้วิธีการชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากกลุ่มตัวอย่าง อย่างละเอียด ได้แก่ ข้อมูลด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม ประวัติชีวิตและอื่นๆ ตามแนวคำถามข้างต้นที่กล่าวมาแล้ว

2.3 ใช้วิธีการสามเส้า (Triangulation) โดยการทดสอบสามเส้าในประเด็นต่างๆ ดังนี้คือ

2.3.1 พื้นที่ กล่าวคือ แหล่งข้อมูล (ครูและผู้อำนวยการโรงเรียน) จะอยู่ต่างพื้นที่ หรือคนละจังหวัด

2.3.2 ศาสนา กล่าวคือ แหล่งข้อมูล (ครูและผู้อำนวยการโรงเรียน) จะนับถือ ศาสนาต่างกันคือ ศาสนาพุทธกับมุสลิม

2.3.3 ทฤษฎี กล่าวคือ ทฤษฎีที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลสมมติฐานชั่วคราวจะ เปรียบเทียบกับทฤษฎีอื่นๆ

2.3.4 ผลงานวิจัย กล่าวคือ ผลงานวิจัยนี้จะนำไปเปรียบเทียบกับผลงานวิจัย อื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล จำแนกตามประเภทของข้อมูลที่เก็บรวบรวม มีดังนี้

1. แบบสอบถาม ข้อมูลที่ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวม จะเป็นข้อมูล เกี่ยวกับการสร้างจริยธรรม

แหล่งข้อมูลได้แก่ครู และผู้อำนวยการโรงเรียนที่ได้รับรางวัล (รายละเอียดดูประชากรและ กลุ่มตัวอย่าง ในตาราง 2) วิธีการรวบรวมแบบสอบถามใช้การทอดแบบหรือส่งทางไปรษณีย์

2. แนวคำถาม ข้อมูลที่ใช้แนวคำถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับ ปัจจัยที่มีความสำคัญ และเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างจริยธรรม

แหล่งข้อมูลได้แก่ ครูและผู้อำนวยการโรงเรียนที่ได้รับรางวัล วิธีการรวบรวมข้อมูลใช้การ สัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึก

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนต่างๆ ตามข้อสมมติฐานของบทที่ 1 บทนำ